

KONTRA FERENC

szülőföldem

Szülőföldem, a Drávaszög

KONTRA FERENC (1958) Újvidék

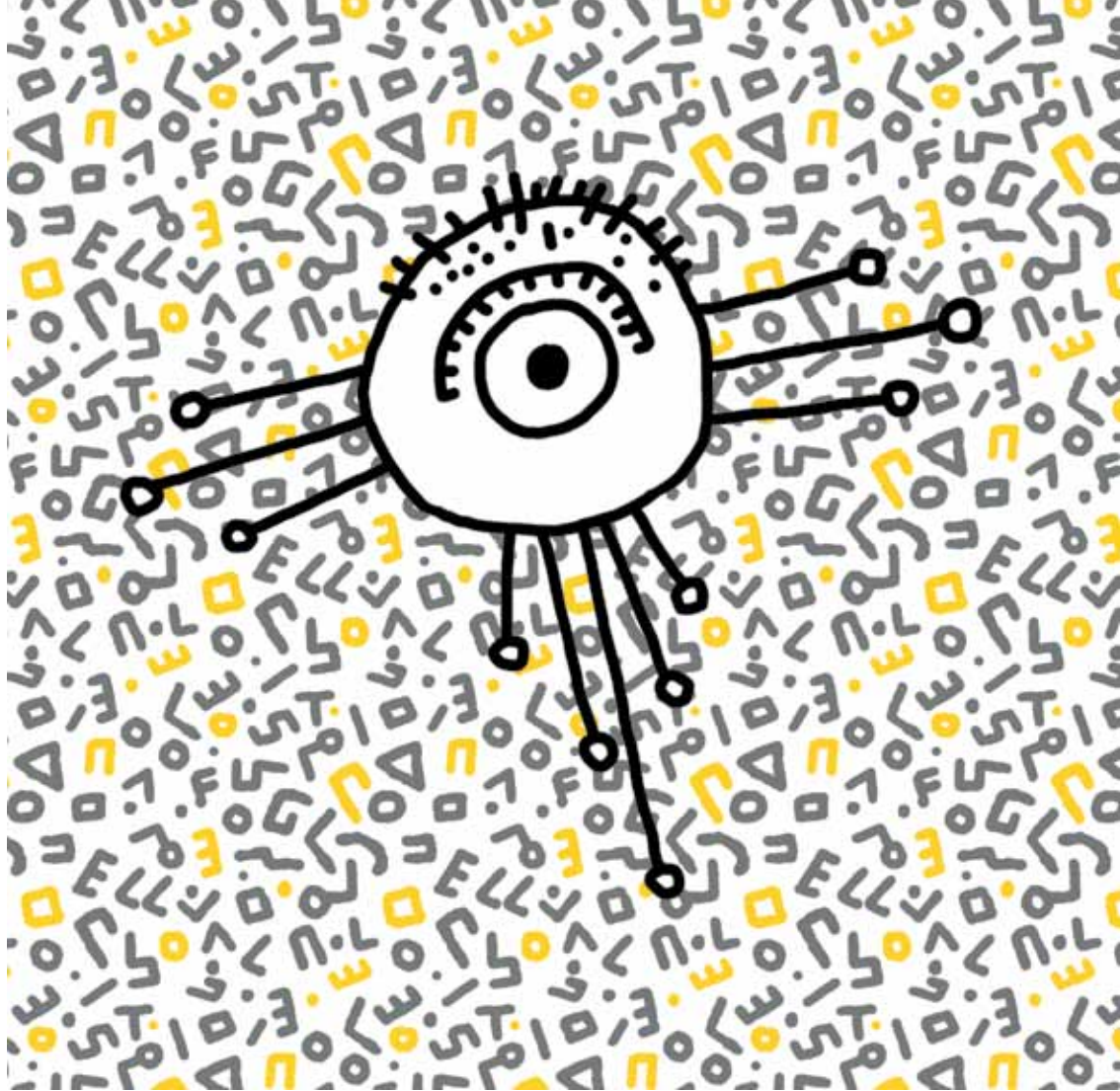
A szobor mindent látott. Előtte kanyarodott el a temető felé a lassú fekete menet a vállon vitt koporsóval. Ilyenkor a csendesség volt nyomasztó, amibe mindig akkor hasított bele a gyászharang, amikor ideértek. Mindenkit kikísért legalább a fél falu. És a szobor mögött kanyarodott ki a vidám sereglet is esküvő vagy keresztelő után. Ezen is ott volt mindig a fél falu, és a jeles eseményeket csoportképek örökítették meg. Minden lakodalmas kép fölött ott örködött a szobor, mintha áldását adná azokra, akik ott állnak, és a fényképész gépebe néznek. Itt gyűltek össze a búcsúzó diákok, és itt álltak vigyázzban a katonák, mögöttük a szobor inkább őrzőangyal volt, aki mindenkire vigyáz.

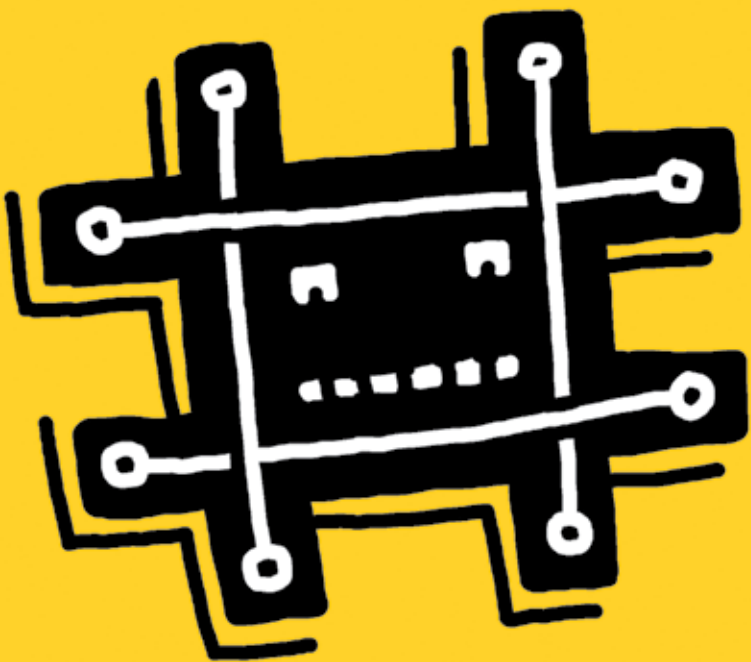
Naponta láttam iskolába menet. Lilás patinát kapott, ha a nap sütötte, és visszatükrözte fényes felülete éjszaka a teliholdat. Mintha bronzból lett volna, abból öntenek ilyen robusztus alakokat. Pedig ez egy Zsolnay-szobor, belül üreges, terrakotta, senki sem gondolná, mennyire törékeny. Könnyen végezhetek volna vele egyetlen puskalövéssel. Erre gondolhattak bölcsen azok is, akik állíttatták. Szilárdabb anyagból is készültek első világháborús emlékművek a környéken, bakaruhában, puskával, ezeknek a fejét vették az első adandó alkalommal. Laskón nőttem fel, és ez a szobor a maga környezetével, a mögötte magasodó templommal, amit az egykori római erődítmény alapjaira húztak fel, igazi jelképe és középpontja volt a szülőföldemnek.

Fűszeres levegője, igazi aurája van ennek a helynek. A szobor mögé egy támfalat emeltek, amire az „Ősök jussán” felirat került. Egy Bauhausra emlékeztető kompozíciót látunk, ami kellően rejtélyes ahhoz, hogy első ránézésre bárki megfejthesse. Az első világháborúban elesetteknek emeltették a falu lakói, adakozásból, amire 1942-ben nyílt lehetőség. Egy olyan hőst állítottak a falu központjába, aki akkor is talpon marad, ha esetleg fordul a hadiszerencse. Úgy gondolták, ne hadonásson itt csatakiáltással se egy egyenruhás katonára, se egy ősmagyar harcosra, hanem árásszon békét, álljon ott méltósággal a márványtábla felett, amelyre az elesettek nevét vésték. A szobor különösen gyerekként tűnt titokzatosnak. Stílusából adódóan modern, mégis érthető alkotás: egy keresztény király tiszteletet parancsol. Kardjának markolatán pihenteti a kezét – ez az egyetlen tárgy, ami felismerhetővé teszi. A feje fölött ott a titokzatos felirat, melynek betűi ugyanolyan majolikazománcosak, mint a szobor: „Ősök jussán”. Iskolába menet mindig elolvastam. Vajon mit jelenthet? Cím, sírfelirat, mementó vagy egy üzenet a távoli múltból? Azt már a második világháború kellős közepén járva sejteni lehetett, hogy különböző anyanyelvű csapatok elmaszíroznak előtte, a falu főutcáján, esetleg megállnak, és megkérdik, mit jelent. Azon gondolkodtam én is, hogyan fordítanám le különböző nyelvekre. Hiszen még magam sem értettem, magyarul. Mondják, rákérdeztek az oroszok is, a németek is. Imádság, fohász az Úrhoz a holtak lelki üdvéért – felették a laskóiak, hiszen melyik nép ne tisztelné a halottait. Nem jártak messze az igazságtól. Mert mögötte, a dörömbön álló templom udvarában már egy ásónyom is elég volt ahhoz, hogy emberi csontokra bukkanjanak. Ez volt a falu első temetője, még a rómaiak létesítették, a magaslaton nem öntötte el a folyó.

„- Ki az a Mutyi? – Nem ki, hanem mi! – Jó, de ki az a Mutyi? – A mutyi az a család és a korrupció.”, 2013.12.26.

„Eszmeileg fideszes vagyok, ezért a másik engem lenéz. Ezért gyűlölöm, de a haspártiakat mindkét oldalon gyűlölöm.”, 2013.12.28

„Olyan zene, ami meg akar erőszakolni!”, 2013. 12.29.
„De ne vessz össze vele, mert én is akarok rendelni tőle bort!” 2013. 12.31.

Sokáig nem tudtam, hogy Sztárai Mihálytól való. Attól a Sztárai Mihálytól, akinek alakját az emlékezet máig megőrizte. A nagy természetű prédikátor történetét a faluban mindenki ismeri, s romantikus éjszakákon hegedűjének hangja is ide hallatszik az évszázadok távolából. A reformáció legendás alakja itt írta az első magyar nyelvű drámákat, melyek akkori formájukban hitvitázó dialógusok voltak. Növendékeivel ott, a dörömbön elő is adatta, meg is rendezte őket, színházi előadásnak számítottak, már mai értelemben. Az egyik dialógusban a kérdésre – „Milyen jogon?” – annak a bizonyos feliratnak a szavai válaszként hangzanak el. Ez a gondolatmenet inspirált, hogy megírjam *Ősök jussán* című könyvemet.

A templomhoz simuló parókia nem változott sokat az évszázadok során, itt volt lelkipásztor Ács Zsigmond, az ő fordításában jelent meg először nyomtatásban Shakespeare verses drámája, *Velencei Kalmár* címmel 1853-ban. Testvérbátyja, Ács Gedeon részt vett a szabadságharcban, majd Kossuthot kísérte az emigrációban Amerikába. Az ott papírra vetett naplója nem csak a magyar irodalom kuriózuma. Nemrég bukkantam a nevére az egyik amerikai enciklopédiában; nemcsak megemlítik, hanem szócikkének végén számos amerikai forrást, hivatkozást jelölnek meg. Boston múltját kutató szociológusok tekintik ma is kincsesbányának több száz oldalas feljegyzéseit, ami politikatörténeti adalékokban is gazdag, korának jelentős amerikai gondolkodóival is felvette a kapcsolatot. És amikor amnesztiát kapott, hazajött Csúzára, a Laskótól mindössze néhány kilométerre lévő faluba lelkipásztornak.

Gyerekkoromtól kísért egy másik szál is, ami ugyaneke kötéddött: a rómaiak drávaszögi története. Apám történelemtanár volt, és megszállottan kutatott a családfánkat. Laskónak is volt latin neve, Albanónak nevezték, és forgalmas kikötője volt a templom alatt, pontosabban akkor itt katonai erőd állt, egy márvány boltív most is őrizi az emlékét a haranglábnál, ma is ez a templom hátsó bejárata, a falba épített tisztí eskükövek pedig ma is megtekinthetők; Diocletianus lovas katonái teljesítettek errefelé szolgálatot. Sokan telepedtek le itt közülük, a mi nevünk és a mi családjunk is innen eredeztethető, és a birodalom széthullása után is itt maradtak a limes mentén. Apám a fennmaradt későbbi török defterekben is utánanézett, a mi családjunkat is feljegyezték az adószedő lajstromokban. Az én képzeletemben ez a lovagregények világával fonódott össze, amiket akkoriban olvastam, és nem volt nehéz összefüggésbe hoznom azzal a családi tradícióval, hogy én lettem sorrendben az ötödik Kontra Ferenc.

Az említett földhátserű kiemelkedés, amit dörömbnek neveztek, csak részben volt vízholdta, löszös képződmény. A partoldalakból kiomló római téglák és kövek védsáncokat sejtettek. Valóban sok lelet maradt fenn a templom falába építve is. Nagyobb esőzések után a rejtélyes módon beszakadó földnyílások a helybeliek szerint katakombákra utaltak, ami nem is volt különösebben szokatlan errefelé.

A legismertebb helyi legenda az utolsó római katonáról szólt, akit arra ítélték, hogy a katakombákban őrizze a kincseket, és addig fényesítse ingével az aranyakat, amíg vissza nem térnek a lovas katonák, és régi birodalmukat vissza nem foglalják. Valahányszor ott ereszkedtünk le a szánkónkkal a dörömbön, mindig a katonára gondoltam, akinek talán már az inge is elkopott.

Itt tanultam meg egy életre a hűség fogalmát, ami nem arról szól, hogy a szülőföld nem enged el, hanem arról, hogy én nem engedem.

Azt tapasztaltam eddig, hogy valamiképpen mindenki elhelyezi a térképén, honnan származik. És nincs ebben semmilyen lényegi különbség: Ausztráliában David barátom körüljárta velem Queenslandben Inalát, ahol felnőtt, évekkel később a flamand Rick nagybácsi büszkén körülhatárolta Belgiumban a szülőföldjét, aztán egy este egy német művészházban, ahol ösztöndíjas

voltam, a kerti asztal körül egy argentin zeneszerzővel, egy fekete-erdői festőművésszel, egy svájci olasz szobrászművésszel beszélgettünk erről. És magamban arra a megállapításra jutottam, ahogy hallgattam őket, ha kiszámlalnánk négyzetkilométerre, nagyjából ugyanakkora területet tenne ki mind-egyikük esetében, amit szülőföldjüknek tekintenek.

Földrajzilag az enyém is ugyanakkora, mint akikét felsoroltam. Mindössze néhány faluból áll, és ezek is csak néhány kilométerre vannak egymástól, némelyik jószerivel szinte egybeépült, főutcáik szinte egybeesnének, az Eszéktől Kiskőszegig kanyargó országút alapköveivel a rómaiak egyúttal a límes határörvonalát jelölték meg. Az út ma sem kanyarog másként, csak éppen a vízlecsapolások távolították el mellőle jó messzire a folyó medrét.

A laskói szobor nemcsak a gyerekkoromat nézte végig, előtte volt a buszmegálló, innen indult a busz Pécsre, ahova gimnáziumba iratkoztam, a Nagy Lajosba.

Amikor eljött a szünidő, mindig meglátogattam a nagyanyámat Vörösmarton. Az a ház mindent látott. Szépapám építtette 1902-ben, a környék leg-
gazdagabb szőlősgazdája volt.

Körbenéztem, és megértettem, miért mondta drámaian a nagyanyám, hogy most egy korszaknak vége lett. Nem kötődött ez történelmi sorsfordulóhoz, hanem valami máshoz: belefáradt a gazdálkodásba. Nem tudta fizetni az adót a földek után, nem volt, aki dolgozzon, egy tisztos emberöltő sem kellett hozzá, hogy egyedül maradjon, „mindenki meghalt, mindenki elment”, a bérbe adott holdakból csak szűkösen tudott megélni, a hajdani gazdagságból mindössze néhány családi ereklye maradt. Pedig még változtathatott volna sok mindenben, de ott volt a szőlőnk szemben, a Várhegyen, nem lehetett kivágni, mert azt még a nagyapja ültette. A bora eljutott a császári udvarig, a középső pászta közepén a telepítéskor római sírokat találtak, megmaradt a hatalmas pince a prэшázsal, ahova befért egy egész orosz század. Hangjából keserűség hallatszott:

„Egyedül hagyatatok. Sohasem gondoltam, hogy egy ekkora család szét-hullhat, a világ minden részére szakadhat: Ilonáék Ausztráliában, a lányom Németországban, a Gálék Kanadában; te nem tudod, milyen érzés, hogyha valakit soha többé nem láthatsz, pedig itt nőttek fel. Már te is megváltoztál, mekegsz, mint a magyarországiak, pedig nekünk van saját nyelvünk, ami sokkal szebben hangzik. Te szégyelled a mi anyanyelvünket?”

Átfutott az agyamon, ahogy álltunk a kollégium udvarán nagyság szerint. Olyan katonásan igazítottak el bennünket a földszürke pokróccal a hónunk alatt, mintha a harmincéves háborúba mennénk. És az első éjszakát sem tudom elfelejteni, senki nem ismert még senkit, nem mutatkoztunk be egymásnak, csak a szekrények ajtajáról olvastuk le egymás nevét, iskoláját, és reménykedtünk szomszédaink jóindulatában, rejtegettük egymás elől szekrényünk kulcsát. A terem távoli sarkában valaki felsírt, pedig még el sem aludt; ösztöneim azt diktálták már az első napokban, hogy ebből a sorból nem érdemes kilógni, a fene sem gyönyörködik a drávaszögi kiejtésemben. Nem is a szókincsen kellett változtatnom, hanem az artikuláción. Semmi kedvem sem volt hozzá, hogy kiszúrjanak, mihelyt kimondok egy mondatot, gyerekefjellel még könnyű változtatni a beszéden, rövid idő alatt eltűnik a leghalványabb nyelvi jellegzetesség is. Hasonló élményei lehettek Heinrich Böllnek is, amikor a *Nosztalgia* vagy: *zsírpecsétek*ben így emlékezett: „a tanáraink olyan finom fölénnyel macerálták a beszédünket, többet foglalkoztak vele, mint a tanulmányi teljesítményünkkel, s ez jobban fájt, mintha lehordtak volna érte; legtöbbjüknek nyilván túrhetetlen volt a gondolat, hogy még »diplomás pozíciókba« vergődhetünk föl avval a hamisítatlan tájszólásunkkal, ezért olyan német beszédre kényszerítettek, amit mi esti és érettségimétnek hívtunk.”

„A szeretet az élet.”, 2013.04.24.

„Soha nem értettem, miért ne csinálhatnék valamit csak úgy.”, 2013.11.01.

Amikor hazajöttem, eleinte próbáltam visszaalkalmazkodni, ha a régi barátaimmal beszélgettem, de aztán már nem erőltettem; innen nem volt visszaút, mert olyan lett volna, mint a restaurálás, aminek eredménye a leghívebb igyekezet ellenére sem lesz többé soha ugyanaz; a jó szándék ellenére is úgy érezhették volna, mintha parodizálnám őket. Az embernek végül csak egyféle hiteles magyar nyelve lesz, amit beszél, és amit elfogadnak tőle. Minél vegyesebb közegben beszél, annál sterilebbnek érzi. Egy felnőtt többnyire a maga megkövesedett nyelvénél marad, nem akar tájszólást imitálni.

„Ezentúl csak vendég leszel itthon, megmondtam neked, de nem vettél komolyan. Nemcsak te felejtess el bennünket, hanem téged is elfelejtenek”, mondta a nagyanyám.

Az alkalmazkodást tapasztaltam egykori általános iskolás osztálytársaim között, ha hazajöttem a szünidőkből. Horvát akcentussal kezdtek beszélni, hiszen más nyelvű lett a baráti körük, átültettek számos köznyelvi kifejezést a magyar mondatokba is. Csak egyszer próbáltam szóba hozni, hogy „a nyelv átalatok is hagyományozódik, miért nem figyeltek oda, hogy a magyar szavak ne szoruljanak ki teljesen a beszédetekből”, de a valóság az volt, hogy Eszékre jártak, ahol természetesen kizárólag horvát nyelven tanultak, lassan egymás közt sem beszéltek magyarul, mert folyton elverték őket. A kisebbségiek bizonyultak a legalkalmasabbnak a fosztogatásra is, főleg az első szak-középben; tőlük következmények nélkül lehetett elszedni a pénzt, hiszen úgyszemint mertek megnyikkanni, döcögő nyelvtudásukkal esetleg az igazgatóhoz bekapogni.

Persze hogy elmentek, annyira nyilvánvaló, hogy miért – magyaráztam a nagyanyámnak –, mert inkább legyenek jogfosztottak Kanadában vagy Ausztráliában, ha már választhatnak. Jó estben is csak néhány beszélgetés maradt meg az emlékezetemben, még azokat is nehéz felidézni, akiket nagyon szerettem. Ez a beszélgetés valahogy megmaradt. Furcsa, hogy ilyen hosszasan, és meg mernék rá esküdni, hogy szó szerint. A nagyanyám esetében különösen biztos lehetek ebben, mert ő is emlékezetből idézett német szerzőket nyolcvanévesen. A pontosságot másoktól is megkövetelte. A következő mondatai is ugyanúgy izzottak a rá jellemző, visszafogott indulattól:

„Elmehetsz te is utánuk, de azt ne felejtse el, hogy magyar csak itt lehetsz, mert tudják rólad, hogy az vagy. Azok tudják, akik gondoskodtak róla, hogy az anyakönyvi kivonatodon és valamennyi dokumentumodban még a szüleid neve se szerepeljen magyarul, nemhogy a tiéd. Hogy sohase tudd bizonyítani másutt a világon a származásodat. Ennek a tudatát is a génjeinkben hordozzuk, éppúgy, mint a tulajdonságainkat, a szorongásainkat, azokat is, amiket a nagyszüleink éltek át. Úgy öröklöd a félelmeiket, ahogyan a szemed színét.”

A szülőföldet sokan az országgal azonosítják. Az enyém az elmúlt évszázadban hat különböző államhoz tartozott. Függetlenül attól, hogy hány évig, és attól is függetlenül, hogy utólag egyáltalán államnak tekintik-e mindegyiket. Mindig könnyű később megítélni és bölcsnek lenni, csakhogy a mindenkori jelenből sosem látható be az eljövendő múlt. Előre sosem lehet kitalálni, minek nevezik majd mindentudók okosan a múlt idők szövevényét: foglalásnak, megszállásnak, ideiglenes állapotnak. Az itt élők mindegyiket egyformán hatalomként élték meg, mivel soha nem lehetett tudni, hogy mi meddig tart, és főleg nem a hatalmi formák definícióin törték a fejüket, mert minden foglalás és minden felszabadítás mélységgel járt. Létük szomorú, tragikus, döbbenetes és morbid sodródását sorolom a 20. századon át: a Drávaszög a Monarchia után a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban Szerbiához tartozott, majd jöttek a „magyar idők”, a második világháborút követően Jugoszlávia (mondom így, közérthetően, mert valójában még ennek az államalakulatnak is két egymást követő elnevezése volt: a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság

és Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság) része lett, széthullása után a Krajainai Szerb Köztársaságon belül a Szlavónia, Baranya és Nyugat-Szerémség övezetéhez tartozott csaknem egy évtizeden keresztül, most Horvátország része.

A felsoroltak mindegyikének volt karhatalma, kormánya, amely katonai szolgálatra sorozta be a drávaszögi embereket, mindezzel együtt járt hatféle pénznem, postabélyeg és személyi dokumentáció, tehát mindegyik külön úti okmányokat, útleveleket, igazolványokat állított ki, némelyik még a falvak nevét is megváltoztatta, némelyik még az emberek nevét is átírta a hivatalos dokumentumaikon, hogy ne lehessen később azonosítani őket, avagy javaikat és jogaikat később ne lehessen azonosítani. Kis családi múzeumunk része, hogy mind a hatféléből akad példányunk. Nem volt ritkaság az sem, hogy valamelyiküknek háromféle katonakönyve is volt, benne háromféle egyenruhával. Apai nagyapám az első, anyai nagyapám pedig a második világháború végén jött haza orosz hadifogságból. Nekik akartam emléket állítani *Drávaszögi keresztetek* című regényemmel, az ő történeteikből, életrajzukból, sőt álmaikból szöttem egybe a cselekményt.

A szülőföldem az a hely, ahol őseim nyugszanak. Amikor apámat engedték le a földbe, a temető mellől lőtték Eszéket 1991-ben, rengett alattunk a föld, ahogy ereszkedett le a koporsó a kötélén, a gödörnek hol az egyik, hol a másik falához csapódott. Középről láttam a háborút, és ismertem is mindenkit.

A szülőföldem a családomat jelenti. Ha belegondolok, mire megszülettem, már kevesen voltak otthon. Pedig voltak jócskán testvérek, unokatestvérek, nagynénik, nagybácsik mindkét ágon, akik Kanadából, Amerikából, Ausztráliából, Svájcban és Németországból küldözgették karácsonyi üdvözlőlapjaikat, mindig betéve a borítékba néhány fotót is kint gyarapodó családjukról. Mindegyikükkel találkoztam később, és hasznomra vált, hogy összetartó család voltunk még így, szétszórta is. Azt, hogy fiatalon sokfelé utaztam a világban, nekik köszönhetem. Nagyon korán észrevettem, hogy nem dédelgetnek nosztalgikus sarkokat lakóhelyük féltett zugában, nem őrizgetnek fétisként szuveníreket, hanem egységesen azt vallják, hogy nem azért mentek el, mert otthon jó volt, hanem ellenkezőleg: átkozott dolog ott jönni a világra, ahol a partizánok kiskorú bátyánkat agyonlőtték, ahol elvették a földjeinket, ahol nem beszélhettünk anyanyelvünkön, ahol kisebbségben éltünk. Új hazánkban szabadok vagyunk, és a gyerekeinket sem fogják megbélyegezni születésük helye miatt. A másod-unokatestvéreim egyetemi tanárok, értenek ugyan magyarul, de nemigen beszélnek a nyelvet. Egyikük házastársa pedig csak annyit tud a magyarokról Ausztráliában, hogy hát persze, benneteket győztünk le mi a Nagy Háborúban.

Ausztrália volt életem nagy vízváltatója. A szegedi JATE-n diplomáztam 1982-ben, azt terveztem, hogy fordító leszek, korán kezdtem el idegen nyelveket tanulni, hogy ha arra kerül a sor, majd helyt tudjak állni egy idegen környezetben. Úgy készültem rá, mint egy férfias próbatételre. Akkor a vízum megszerzése is elég bürokratikusán ment. Mintha egy igazi nyelvvizsgát kellett volna letennem. És pontosan olyan érzés volt leszállni a sydneyi repülőtéren, mint ahogy vártam: a Föld túloldalán a levegő is más lesz. Először tapasztaltam a saját bőrömön, hogy maga az élet is lehet sokkal könnyebb. Az egyetem sokkal lazább, az egész rendszer sokkal közvetlenebb és befogadóbb volt, mint gondoltam.

Aztán ért a villámcsapás. Egy hetem volt arra, hogy eldöntsem, beiratkozom-e a következő szemeszterre, vagy haladéktalanul hazajövök, mivel otthon várt a katonai behívó. Telefonáltak, és amikor megtudtam a hírt, aznap éjjel nem aludtam. Mire megvirradt, kínkeservesen megszületett a döntésem is. Az első érv, ami eszembe jutott, hogy Ács Gedeon is hazautazott Bostonból,

hasznos okokból. Nekem igazából a között kellett választanom, hogy dezertőr leszek életem végéig, tehát a szülőföldemet többé nem láthatom, mert hadbírótság elé állítanak, vagy maradok. Valóban annyira gyáva lennék, hogy így ússzam meg a katonai szolgálatot? Mit úsznék meg velem? Aztán úgy döntöttem, hogy Ausztrália ugyanezekkel a lehetőségekkel megvár, visszajöhetek. Az, hogy honvágyam lesz, meg sem fordult a fejemben, hiszen már tizenhárom évesen elmentem otthonról, mégis mindig visszatértem, néha csak napokra. Mert tudathasadásos lenne az az állapot, hogy a test másutt élje le az életét, mint ahol a lélek. Végleg elszakadni valamitől, ami még él és létezik, az olyan lenne, mint a fél halál. A visszatérés lehetőségétől örökre megfosztani valakit – ezt embertelennek tartottam. Katartikus élmény volt, megírtam részletesen a *Farkasok órája* című regényemben. A cím az angol *the hour of the wolf* tükörfordítása, egy napszakot jelöl, amit magyarul szelíden csak hajnalnak szoktunk nevezni, holott ez a rövid időszak, amikor az éjszakából a napalba átesünk, sokkal nyomasztóbb ennél, angolul az is benne van, hogy ilyenkor tör ki az emberből az állati, a tudatalatti. Nem hiába írtak angol nyelven több tucat (!) könyvet ilyen címmel, mert szinte beszippantja az olvasót maga a téma a rémtörténetektől a lélektani drámákig. Mindez velem történt meg, ezért használom a *farkasok órája* kifejezést máig élőbeszédben is.

Nekem sosem volt más hivatásom, mint hogy megírjam, amit otthonról hoztam. Hazatérve, egy ideig a pélföldi gimnáziumban tanítottam. Először megütköztem azon, mennyire nem ismerik a tanítványaim legszűkebb szülőföldjük irodalmát. Holott elérhető közelségben voltak azok a helyek, melyek kultikussá váltak. A két legismertebb példa: a Kopácsi-rét a mágikus vezérhal-hiedelmével, melyről Pataky András írt kitűnő tanulmányt, a kísértetjárta bellyei Savoyai-kastély pedig kihagyhatatlan állomása lett a táj műemlékeivel ismerkedőknek.

A gimnáziumi órákon rosszat sejtve érdeklődtem, hogy ismerik-e legalább a legjelesebbek munkásságát. Mert legyen bármilyen egy tanterv vagy irodalomtanítási koncepció, illik olvasni a szülőföld irodalmát is. Kiderült, hogy már az általános iskolából magukkal hoztak értékes ismereteket, de amikor a konkrét művek kerültek volna szóba, rendre csönd lett. És valaki azal batorzkodott megtörni a hallgatást, hogy azt mondta, ilyen könyvük nincs.

Ettől a pillanattól eredeztethető az elszántságom, hogy utánajárjak. Úgy gondoltam, találok a könyvtárban egy olyan polcot, ahol együtt vannak azok a könyvek, melyek Horvátország magyar irodalmának tárgykörébe tartoznak. Megnéztem a kínálatot, és értettem már azt is, honnan vannak ismereteik, hiszen valóban több olyan munka van, amely önhivatkozással van tele, feldolgoz, áttekint, összefoglal életműveket. Kivéve az utóbbi negyven évet, nehogy a kortársak elszálljanak az örökkévalóságba.

Nemcsak helyben nem találtam olyan polcot, melyen egy helyen lennének az általam keresett könyvek, hanem olyan könyvtárat sem találtam, melyben valamennyi hozzáférhető lett volna. Egy részük olyan régen jelent meg, hogy csak helyben volt tanulmányozható. Több jelentős szerző munkája még mindig kéziratban van. Mások munkái folyóiratokban lappanganak. Hosszú évek múltak el, mire az elszántság a gyűjtögetés megszállottságává fejlődött, hogy márpedig nekem lesz egy olyan polcom, amin ott sorakoznak azok a kiadványok, melyeknek egy helyen kell lenniük, még akkor is, ha ezekért aukciókra és antikváriumokba kell járni, vagy baráti szívességek igénybevételével kell őket digitális formában elkérni.

Horvátország magyarsága ugyanis még legjelentősebb könyváriait sem tudta megőrizni. Nem lehet kérdéses, hogy a civilizáció szimbólumai a könyvtárak, és az sem, hogy a Drávaszögben akadtak igen jelentősek. Minden szülőföldnek megvan a saját irodalma a Nagy Egészen belül is, és méltán büszke

a saját kezdeteire, különösen arra, hogy miben volt az első: Laskói Demeter minden bizonnyal Laskó szülötteként vetette papírra imádságát, amely az *Ómagyar Mária-síralom* utáni legrégebb magyar verses emléke a magyar irodalomnak. De európai hírnévnek örvendett a könyveit latinul publikáló Laskai Csókás Péter és a szintén laskói születésű Laskai Osvát is, aki megírta Kapisztrán János életrajzát 1478-ban, és akit Európa-szerte olvastak, annyira népszerű volt, hogy Rabelais híres regényében, a *Gargantuában* is emlegeti.

A hercegszöllősi Kákonyi Péter elbeszélő költészete a magyar barokk egyik legkiválóbb képviselője. A darázsi Neumayer Újlaki Kornél Dezső különös hangulatú novelláival hívta fel magára a figyelmet a századfordulón. Szerintem Csáth Géza és Cholnoky László mellett volna a helye. A *Karassó mellől* című kötetét előbb Pécssett, majd Budapesten adták ki. Máig a kedvenc könyvem. A vörösmarti Schneider Baranyai Júlia *Vízbe vesző nyomokon* című helytörténeti esszékötete három kiadást is megért. A kortárs drávaszögi írók valamennyien Tanárnőként emlegetik.

Végiggondoltam, mi volna a célszerűbb: hasonmás kiadásokat vagy egy egész polcot kitevő sorozatot kellene szerkeszteni. Az ideális az utóbbi volna, viszont nem állnak rendelkezésre hozzá sem az anyagiak, sem egy intézmény szakapparátusa. Arra kellett szorítkoznom, amit egyedül is el tudok végezni, és legalább egykötetnyi terjedelemben tükrözi az elgondolásomat, és koncepciójában pótolja azt a hiányt, aminek igazából soha nem is volt előzménye. Amikor a *Horvátország magyar irodalma – a kezdetektől napjainkig* vaskos kötetete megjelent Eszéken, arra gondoltam, hogy végre lesz mit adni a középiskolások kezébe. A kötet bemutatója a zágrábi magyar tanszéken volt, aztán jöttek a visszajelzések, hogy bekerült az egyetemisták olvasmányai közé.

Rémálmaimban szokott előfordulni, és farkasok óráján mindig arra ébredek ma is, hogy egy bokor mellett állok, ismeretlenek néznek rám, és nekem teljesen eszköztelenül kell elmesélnem, hol és miért vagyunk éppen. Nincsen múzeum, nincsen könyvtár, ahol mindent meg tudnék mutatni. Mert mindent bizonyítani szeretnék, igazolni saját létezésemet is, de minden elveszett, s a saját szavaimmal nem tudok mindent felidézni.

A valóságban nem így történt. Egy berkenyebokor mellett álltam, és nem volt több eszközöm, mint egy előadóművésznek, egy színésznek vagy énekesnek a színpadon. Velem egy autóbusznyi ember, köztük a barátaim Bécsből, arra vártak, hogy elvarázsoljam őket a múlttal, hogy meggyőzzem őket, érdemes volt idejönniük. Voltak biztos fogódzók, a halpaprikás, a lószbe vájt pincék, amivel feledtetni lehet a szűnyogok hadát, a viszontagságos gyaloglást két lánc földön át.

A bokor mindent látott: ott kellett elmondanom, hogy ezen az úton vonszolta magát az erőltetett menet Radnóti Miklóssal Mohács felé, ahol éppen állunk. Mögöttünk százméternyire volt egy darab földje a nagyapámnak, és amikor kismgyerek voltam, az eke gyakran kifordított a földből érméket, megkékült rézdarabokat, lószerszámokat, lándzsahegyeket, a mohácsi vész törmelékeit. Török sátor állhatott ezen a helyen, jól be lehetett innen látni a lápos vidéket. És arra folynak azok a patakocskák, melyek a szőlőhegyekről lezúduló víztől valóban úgy meg tudnak áradni esőzésekkel, hogy még bele is lehetett fulladni. Gyerekkoromban a nagyszüleimnél, itt, Darázson a Karasicában vesszőkosarakkal borogattunk, és a törpeharcsa volt a kedvenc eledelünk, amit a bokor tövében nyáron magunk is el tudtunk készíteni. És amikor idáig értem a magam történetével, akkorra mintha kivirradt volna körülöttem a láthatár, pedig csak egy bokor volt ott, meg az égen a felhők.